

Przejawy myślenia magicznego w języku

Urszula Szymankiewicz

Plan wystąpienia

1) Język

De Saussure – teoria arbitralności znaku

Austin – teoria aktów mowy

2) Lud, kultura tradycyjna i jej cechy

Magia, myślenie magiczne

Myślenie magiczne w języku

- Przykłady

3) Podsumowanie

Ferdinand de Saussure

- 1857-1913
- Strukturalista
- „Ojciec semiotyki”
- Teoria arbitralności znaku

A computer

/komputer/

Ein Komputer

/kompjutə/

Komputer

Un ordinateur...

John Langshaw Austin

Speaking is
doing

- 1911-1960
- How to do things with words
- Warunki fortunności

Kultura tradycyjna

- Czym jest? Co się kryje pod tą etykietą? Kto ją wytwarza? Czym jest lud? Kultura ludowa? Czy lud wie, że jest ludem? Kto używa tego określenia?

Cechy: kolektywność, cykliczne postrzeganie czasu, oralność (skojarzenia > chronologia)

myślenie magiczne - nie ma przypadku

- „Myślenie typu ludowego”, „kultura typu ludowego”, przeżytki
- Przełomowy moment – pojawienie się druku

Magia i myślenie magiczne

- Magia – przedmiot zainteresowania etnografii i antropologii
- Magia – nauka – religia (E.B. Tylor)
- Magia jest pseudonauką, *fałszywym systemem praw przyrody i równocześnie zespołem fałszywych wskazówek postępowania*, mylne przekonanie o **związku idei, przedmiotów podobnych** (L. Levy-Bruhl)
- Magia homeopatyczna, prawo styczności

Myślenie magiczne a naukowe o języku

- Skuteczność słów wypowiedzianych z przeświadczeniem o ich magicznej mocy *oparta jest na wewnętrznych, psychologicznie uwarunkowanych przekonaniach o realnej mocy nazywających rzeczywistość słów, natomiast drugich (konwencjonalnych – przypis US) jest oparta na społecznie akceptowanej i obowiązującej konwencji (de Saussure – przypis US) oraz rzeczywistości społecznej, której te akty dotyczą (Austin – przypis US). (A. Engelking)*
- Dwóch/trzech uczestników

Myślenie magiczne w języku – wyznaczniki, przykłady

- tabu językowe (magia negatywna) → eufemizmy (Erynie → Eumenidy, Ocean Spokojny, cincus)
- ***przekonanie o „prawdziwości”, „naturalności”, „normalności” własnego języka ojczystego, a „dziwaczności” i „nienaturalności” wszystkich innych. (B. Walczak)***

Kierunek badań – współczesność

- Dyskurs polityczny, medialny – nazywanie (dyskusja o aborcji/ reprivatyzacji), cf. reklama
- Naukowy – tytularność, ścisłość pojęć
- Religijny – modlitwa, formulaiczność

Podsumowanie

*Świat pierwotny i antyczny, w ogóle świat religijny, **nie wie, co to ‘puste słowa’**, ‘words, words’; nigdy nie mówi: ‘dość już słów, przystąpmy wreszcie do czynu’ a tęsknota, by nigdy już nie ‘grzebać’ się w słowach’ jest mu obca. Nie bierze się to z mniejszego poczucia realności świata – przeciwnie: **to my sztucznie uczyniliśmy słowa pustymi, poniżyliśmy je sprowadzając do rzędu przedmiotów.** Ale kiedy tylko zaczynamy rzeczywiście żyć (zamiast zajmować się naukową abstrakcją), wiemy znów, że słowo ma życie i moc, i to moc bardzo osobliwą..* G. van der Leeuw, Fenomenologia religii, Warszawa 1978, s.447.

Dalszy kierunek badań

- *Nie uważam bynajmniej, że materiały te straciły swoje znaczenie, ale w świecie szybkich zmian cywilizacyjnych powinny chyba zostać przeprowadzone nowe badania nad występowaniem magii językowej, która, jak przypuszczam, przybiera dziś nową, być może bardzo ciekawą i zaskakującą postać (Chudzik)*
- Badania korpusowe – jakie wyznaczniki językowe? Gdzie najwięcej?

Przykłady

- R: tfu, tfu
- J: - powodzenia! - nie dziękuję!
- D: nie chcę zapeszać..
- A: nie mówi się źle o zmarłych, ale..

Bibliografia

- Bystron J.S., Przeżytki wiary w magiczną moc słowa, [w:] Tematy, które mi odradzano, Warszawa 1980, s.204-215.
- Chudzik A., Mowne zachowania magiczne w ujęciu pragmatyczno-kognitywnym, Universitas, Kraków, 2002.
- Dąbrowska A., 2006, Dynamiczna jazda, kreatywna księgowość, bezstresowe zdawanie egzaminów... : eufemizacja wybranych zjawisk współczesnego życia, [w:] M. Marcjanik [red.], Retoryka codzienności : zwyczaje językowe współczesnych Polaków, Warszawa: Trio, 323-331.
- Engelking A., Magiczna moc słowa w polskiej kulturze ludowej, [w:] Języka kultura, t.1, Podstawowe pojęcia i problemy, pod red. J. Anusiewicza i J. Bartmińskiego, Wrocław 1991.
- Van der Leeuw G., Fenomenologia religii, Książka i Wiedza, Warszawa, 1978, s. 447.
- Robotycki Cz., Myślenie typu ludowego w polskiej kulturze masowej (propozycje badawcze), „Etnografia Polska” 1985, t. 29, z.1.
- Tomicka J., Tomicki R., Drzewo życia. Ludowa wizja świata i człowieka, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Białystok 1975.
- Walczak B., Magia językowa dawniej i dziś, [w:] Język zwierciadłem kultury, czyli nasza codzienna polszczyzna, pod red. Haliny Zgótkowej, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, 1988 s.54-68